

F I G Y E L Ő

Északi-szlávok Bácskában.

Bácska gazdag földjén több nemzetiséget gyűjtött össze a viharos magyar történelem. Kisebb és nagyobb néphullámok tarka rajai színezték ki a terület néprajzi képét. Sorsüldözött, vagy kenyér-lehetőséget kereső népek találtak itt szabad fejlődést biztosító szűkebb hazát.

A törökök által megnyitott Bácska kapuján át megkezdődött a nyers délszláv őstalaj felfelé való vándorlása. Szerbek, bunyevácok és sokácok után megindult a Rajna-part élelmes népe s amikor a telepítés nagyobb arányúvá vált, az ország északi szlávjainak, a tótoknak és ruténeknek igénytelen csapatai is megérkeztek.

A tótok is, a rutének is kiegyensúlyozott népi életet éltek Szent István birodalmában. A két nép vándorló ösztöne szabad kielégülést nyert a még ritka népességű tájon, s csak a lakosság számának XIX. századi megszaporodása kényszerítette őket maradandóan állandó megtelepülésre egy-egy községben, úgy hogy a tótok túlnyomó többségben csak tíz, a rutének jelentősebb számban pedig csak öt községben találhatók. A városokban és azokban a községekben, ahol gyér számmal éltek, felszívódtak az erősebb népekbe, bár ösztönösen kerültek a más népekkel való keveredést, s még az utolsó népszámlálások idején is tót, illetve rutén anyanyelvűeknek vallották magukat olyan családok, amelyek népi tömegeiktől elválva élnek, tőlük idegen ajkú és idegen szokású falvakban. Ahol pedig zárt községekben élnek, ott életük tele van csorbítatlan eredetiséggel, és nyelvüket, kultúrá-

jukat megőrizvén és sajátos egyénien feljesztvén, kialakították nemzeti központjaikat: a tótok Petrócön, a rutének Bácskeresztúron.

Mindkét nép a XVIII. század második felében került nagyobb számban a Bácskába. A legrégebb tót település Bajsa, ott is nyílt meg az első tót tannyelvű iskola (1720), de ezt jelentőségében túlszárnyalta a petróci (1745). Petrócön létesült a tót gimnázium, itt állították fel a tót evangélikus püspökséget, a sportegyletet (Szlovák Matica), s itt jelentek meg a tót politikai hetilapok és vallásos folyóiratok. A rutének legrégebb települése Bácskeresztúr és Kuczora. Bácskeresztúron nyílt először rutén nyelvű iskola a szerb-horvát-szlovén állam megalakulása után. Itt bontakozott ki a Rutén Közművelődési Egyesület, s ez adta ki a rutén lapokat, folyóiratokat és naptárakat. Egyházi szempontból a krizevicii görög-katolikus püspökséghez tartoztak.

Szabad nemzeti életüket a világháború előtti Magyarország sem korlátozta. A tótok híven megőrizték ősi otthonuknak, a Felvidéknek a szellemét, s tudatosan ápolták a felvidéki tót kultúrával való kapcsolatot. A Felvidékről jelölt tót politikusokat küldöttek a magyar parlamentbe. A volt csehszlovák kormány utolsó elnöke, Hodzsa Milán is az újvidéki kerületben jutott mandátumhoz. Tót nemzeti öntudatosulásuk a felvidéki tótságéval párhuzamosan a romantizmus, majd a realizmus jegyében indul meg. Vezetőik főként papok, annak a Dobrovskynak és Safariknak hatása alá kerülnek, akik a nyelvi egységre hivatkozva a nagyszláv

eszmék első hirdetőivé válnak. Szláv öntudattal telítve vesznek részt az Ujvidéken kimondott (1918. nov. 26.) elszakadás előkészítésében.

Népi elszigeteltségük lelki következményeként azonban a Turócszentmártonban székelő konzervatív irányzathoz csatlakoznak. Ez az irányzat a tót nyelv és nemzetiség teljes önállóságát hirdette, s az irányzat kiváló nyelvtudósa, dr. Samo Czambel egyik röpiratában azt igyekezett kimutatni, hogy a tót nyelv közelebb áll a délszlávhoz, mint a csehhez. A bácskai tótok a megalakuló délszláv államban is hangsúlyozták tót voltukat, s vigyáztak arra, hogy népi jellegükön, főként nyelvükön csorba ne essék. Czambel hatása alatt azonban úgy érezték, hogy mint rokonnép, az uralkodó réteghez tartoznak. Sorsuk pedig kedvezően alakult Jugoszlávia és Csehszlovákia között fennálló szoros barátság miatt. Életütemük mégis eme kedvező körülmények között is csak azon a skálán mozgott, amelyiken a világháború előtt állt. Népszaporulatuk lendülete ugyanaz maradt, sőt Petróc és Palánka tót lakossága a jugoszláv népszámlálás adatai alapján kevesebb volt, mint a magyar uralom idején, ami erős cáfolata annak, hogy boldogulási lehetőségük kedvezőbb volt a szláv államban, mint Magyarországon. Egyedül Ujvidék tót lakossága szaporodott meg hatalmas arányban, de ez a tény a jugoszláv politika erős városfejlesztő törekvéseiből magyarázható.

Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint a bácskai tótok száma 30.068, a jugoszláv statisztika pedig 53.870 tótot mutatott ki, de ebben a számban benne vannak a déltemesközi és szerémségi tótok is, akik a délbácskaiaknak csak-

nem felét teszik ki.

A tótokhoz hasonlóan a bácskai rutének is ápták népi különállásukat. Vezetőik a Zágrábban tanult papjaik voltak, akik korán átítatódta nagyszláv eszmékkel és erősítették a kis rutén szigetek nemzeti öntudatát. Feltárták a kárpátaljai ősök régi hagyományait és az ezekhez való szívós ragaszkodás tette képessé őket arra, hogy a túlnyomó idegen többségben is megőrizték népi jellegüket. Öntudatukat nagymértékben növelte a Koriatovics-legendá, amely a rutének képzelt politikai történetének főpillére. Koriatovics Tódor „Isten kegyelméből Munkács hercege“ nevében a XVI. század második felében egy 1360-adik évről keltezett oklevelet hamisítottak. A XVIII. század végén már tudakos kombinációk születtek meg a ruténeknek a magyarokkal együtt való bejöveteleiről és egy XI. századi Ruszkaja Krajnáról. Ez az illúzió a bácskai rutén papok lelkét is megszállotta, s a hajdani dicső ország elszakadt árváinak tartva magukat, sorsuk jobbrafordulását egy megalakulandó szláv államban remélték. Így lettek a szláv nemzeti eszme zászlóvivői, s a délszláv állam megalakulását diadalörömmel üdvözölték. A Rutén Közművelődési Egyesület nyomban megindította a rutén nyelvű iskolai oktatást, s évenként rendezett közgyűlésen iparkodott összetartani a szórvány-ruténeket. Életütemük a délszláv államban határozottan megélné, minek kedvezett a már említett Jugoszlávia—Csehszlovákia szoros politikai együttműködés, nem utolsó sorban a hagyományos szerb-orosz barátság.

Az egyébként is gyermekáldásban bővelkedő nép szaporulata hatalmas méretet öltött. Az 1910.

évi magyar népszámlálás a Bácskában 9759 rutént mutat ki, míg a legutolsó krizsevci püspöki kimutatásban néhány elszórt családon kívül 14.088 rutén szerepel. Ebben az adatban akadhat pár száz oláh görög-katolikus is, de ez mit sem von le a bácskai rutének hatalmas népszaporulatának tényéből, mellyel a magyar államnak is számolnia kell.

A délvidéki északi-szlávok a felvidéki tótság egy részével és a kárpátaljai ruténnel együtt újra egyesültek Szent István birodalmában. Bácska cifra népi foltjai újra hazánk térképét tarkítják. A magyar politika azonban távol áll minden beolvasztó törekvéstől, a bácskai tótok és rutének szabadon élhetik továbbra is jellegzetes népi életüket, de kölcsönös munkával helyre kell állítanunk a békés együttélés légkörét. Kétségtelen ugyanis, hogy, bár Bácska tótjai és ruténjei öntudatosan elzárt népi élet sorompói mögött öröködnék, az ezeréves nagy hazaszellemi vonásai miatt sem élhetnek teljes elszigeteltségben, s a magukkal hozott kultúra és népi jelleg magyar adalékok hozzájárulásával fejlődött és alakult. Ezeknek az adalékoknak a kikutatásával és megerősítésével kezdődhetne meg az őket velünk összekötő kapocs megkovácsolása.

BÁLINT BÉLA

Munkásfőiskola. A Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete 1943 nyarán Balatonterenyén értekezletre hívta össze a munkásfőiskolák szervezőit és előadóit. Az értekezlet eredményeit foglalja most össze Koncz Endre füzeté, mely „Munkásfőiskola anyaga, szervezése, vezetése” címen a „Magyar Dolgozók Népkönyv-

tára” 6. számaként jelent meg (Budapest, 1943—44).

Örömmel kell köszöntenünk a Magyar Dolgozók Hivatásszervezetének azt a tervét, hogy a Munkásfőiskolák számát az eddiginél jobban kiépíti. November 1.-én tizenöt vidéki városban kezdenéyveznek hat hónapos tanfolyamokat. Ha a szervezők szándéka szerint mindenütt sikerült középiskolai tantermeket igénybe venniök, szép jele ez ama törekvésüknek, hogy a munkásosztályt társadalmi elszigetelődésből kiemeljék. A szociáldemokrata propaganda-előadások helyett nevelő és nemzeti értékű előadás-sorozatot akarnak állítani három évre terjedő munkásfőiskolájukon, s — mivel nem elégszének meg többé-kevésbé összefüggő ismeretek közlésével — világnézeti alapvetéssel kezdik munkájukat. Vallás, nemzet, család, társadalmi egység azok az alapok, melyeken építeni szándékoznak. Kristályosodási központul a Magyarságtudomány legújabb eredményeinek népszerűsítése szogál. Szerencsés gondolat, hogy a főproblémákat a legjobb tudományos kézikönyvekre való támaszkodás mellett főleg a mai népi irodalom oldaláról közelíti meg tantervük, mely részleteiben is élénk, modern és értékes. A nemzetitől szélesedik érdeklődése az emberi összefüggések felé, melyek tudatosításában ismét irodalom, művészet, történet és kiváltképzet, szociológia kell, hogy összefogjanak. Kevésbé helyeseljük azonban a tervezetnek ama szakaszát, mely a magyar parlamentarizmust az érdekképviseleti rendszer szemzőgéből bírálja s ez utóbbinak bevezetése felé hajlik, mert ez alítólag „a régi magyar rendszerhez is közelebb állana”. —r.